

DOI: 10.71294/ers.2020.03

**Миколай Нікульчев,
Димитрій Гарчук**

**Особливості катехизації
в умовах карантинних обмежень**

**Mykola Nikulchev,
Dimitry Garchuk**

**Specifics of Catechization Conducted
Under Quarantine Restrictions**

Abstract. The quarantine restrictions brought on by the pandemic have changed all of modern life, including the lives of Orthodox Christians, who have had to adjust to the inability to participate in Church services. Modern technology allows priests to easily preach or broadcast the Divine Service via live stream without breaking quarantine requirements. Although the online version of the Divine Service cannot totally replace the living Communion with God under any circumstances, watching the performance of the Divine Service on social media praying is doubtlessly a pious pastime. This essay reflects on the comprehensiveness of the catechetical mission during the quarantine period. Even if spiritual aspects of the Divine Service remain inaccessible to isolated parishioners, digitalization in itself can still—and is intended to—become a catalyst for enlightenment in an explanatory and exegetical sense.

Keywords: COVID-2019, quarantine, freedom, human rights, Orthodox Church, social media.

«Горе мені, коли я не благовіствую» (1 Кор. 9, 16)

Всесвітній локдаун роз'єднав нас усіх. Принаймні, мав би, задля пригальмування розповсюдження вірусу. На початках пандемії уряди країн опинилися перед складним культурним та політичним питанням: свобода чи захист життя? Збереження громадянських свобод чи протекція цих самих громадян, нехай і через їхнє обурення? В умовах всесвітньої пандемії коронавірусної хвороби (COVID-19) відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 11 березня 2020 р. № 211 з 12 березня 2020 р. на території України було запроваджено карантин, перший і далеко не останній. У цей період набуло важливого значення питання захисту та використання персональних даних фізичних осіб, які можуть бути задіяні з метою протистояння розповсюдженню хвороби, а також суттєве обмеження низки громадянських прав, у тому числі й релігійного ґатунку.

Гарантії прав і свобод людини в інформаційній сфері є найголовнішим пунктом у формуванні громадянського суспільства та держави (див. Закон України «Про інформацію» та Цивільний кодекс України). Саме такі права характеризують демократичне суспільство та є дієвим механізмом державного управління. Ці принципи українського права вказують на те, що однією з найважливіших цілей інформаційної безпеки є забезпечення захисту прав і свобод людини безпосередньо в інформаційній сфері. При цьому, проповідь християнських цінностей належить до цієї ж нормативно-правової площини.

Особливості умов життя в реаліях карантинних обмежень внесли свої корективи в сучасне буття. Людство опинилося у всепроникному відчутті розпачу і, на жаль, втратило багато життів. У багатьох з'явилися страх і стурбованість про власне здоров'я та здоров'я близьких, постійна стривоженість щодо зазнаних фінансових витрат, зміни в режимі сну і їжі, утруднення концентрації та роздратування, побоювання щодо та фактичне погіршення хронічних проблем зі здоров'ям, посилення вживання алкоголю, тютюну та інших шкідливих речовин.

У згаданих вище умовах для Церкви важливо повернути людям надію та відчуття здорового оптимізму. В такій ситуації проповідь про Христа та євангельські християнські цінності можуть стати неабиякою допомогою.

Зазнали змін наші звичайні допандемічні умови життя. Ми не завжди маємо змогу відвідати дорогих серцю людей. З міркувань

безпеки, місця, де знаходяться люди, які перебувають у зоні ризику, небайдужі намагаються не відвідувати та шукають спосіб допомоги ближнім у іншому форматі. Наприклад, доставка їжі та ліків літнім людям повинна відбуватися без особистого контакту. Уникнення місць скупчення людей, дотримання дистанції та носіння засобів індивідуального захисту стало розглядатися не лише як методи санітарної безпеки в суспільстві, але й набуло християнського осмислення проблеми – піклування про ближнього. Піклування про здоров'я ближніх – це, насамперед, виконання заповіді про любов до ближнього: «Люби ближнього твого, як себе самого» (Біблія, 2019, Мф. 22, 39). Тому, хочеш, аби хтось піклувався про тебе – носи маску й сам.

Звісно, це не так просто. Звичний устрій у багатьох сферах життєдіяльності, у тому числі й у вірних православної Церкви, зазнав формених змін. Безумовно, є ланки, де з реального до віртуального переключитися неможливо, як, зокрема, участь у святих таїнствах, яка є неможливою без особистої реальної присутності людини «офлайн». Так, наприклад, дистанційно не можна прийняти Таїнства Хрещення та Миропомазання, Сповіді, Шлюбу, Священства та Єлеосвячення та головного Таїнства Церкви – Євхаристії. Натомість, багато механізмів спілкування актуалізувалися саме в онлайні.

Так, у період карантину соціальні мережі здійснюють активну комунікативну функцію. Серед людей, які потребують активного спілкування, використання соцмереж та месенджерів набуває все більшої популярності. Окрім того, користувачі, які зареєстровані в соціальних мережах, обговорюють актуальні події, інформацію та політику в нашій країні та світі, також тут цікавляться й релігійними темами. Так, у релігійному контексті коронавірус осмислювався суб'єктивно і як покарання Боже за відступництво від Заповідей Господніх, і як ознака останніх часів, коли хворобі надавався есхатологічний відтінок. Хтось вбачає небезпеку в масовій вакцинації від страшної інфекції, хтось навпаки виступає за нагальну необхідність профілактичних щеплень. Слід зазначити, що питання вакцинації не має догматичного характеру, а тому часто стає платформою для здорових дискусій та безглузких суперечок.

Станом на червень 2020 р. соціальні мережі нараховували близько 3,5 млрд активних користувачів (Юдин А., 2020), тобто аудиторія поширення інформації надзвичайно велика та неоднорідна. Соціальні мережі – це, свого роду, спосіб оброблення

людьми отриманої інформації через ЗМІ, інтернет-ресурси, міжособистісні комунікативні суперечки. Причому, це оброблення далеко не завжди аналіз. Будь-яка отримана інформація може бути витлумачена та використана для поширення серед різних кіл рідних, друзів та знайомих. Активні користувачі соціальних мереж можуть використовувати пандемію на власну користь, адже інших комунікативних альтернатив залишилось вкрай мало. Іншими словами, карантин не так надав нові платформи для спілкування, як змінив баланс значимості.

Так, використовуючи сучасні технологічні можливості, з легкістю можна вийти в прямий ефір та, не порушуючи норм карантину, звершувати проповідницьку діяльність або транслявати богослужіння через мережу інтернет. Що стосується останнього, то слід зазначити, що онлайн-версія богослужіння у жодному разі не може повною мірою замінити живого Богоспівкування. Хоча, якщо людина споглядає за ходом звершення богослужіння через трансляції в соціальних мережах і намагається молитися – це благочестиве проведення часу, без сумніву. Однак ми не можемо винайти альтернативу, наприклад, причастю (хоча є практика в деяких християнських конфесіях надсилати «матеріал причастя» поштою) – це Таїнство, що вимагає присутності, бо стверджує Присутність.

Месенджери в період карантину стали з більшою активністю використовуватися православними вірними та духовенством, адже в такий спосіб дуже легко передати прохання про молитву. З одного боку, виконується заповідь апостольська «моліться один за одного» (Біблія, 2019, Якова 5, 16), з іншого – фізичний контакт між священником і парафіянами обмежено, як і рекомендується. Відтак, месенджери слугують засобом для молитовного спілкування на відстані у випадках, коли не є можливим общинне молитовне спілкування офлайн.

На нашу думку, навіть у період обмежень ми можемо раціонально скористатися часом та застосувати в якості інструментів проповіді сучасні технологічні засоби, дані людству в результаті науково-технічного прогресу. Тим більше, що інформаційні технології здебільшого стали дуже доступними.

Виникнення надзвичайної ситуації – пандемії вірусу COVID-19 – було непередбаченим, як і непередбачуваний її наступний розвиток. Але вже тепер можна зробити певні дієві висновки та використати отриманий досвід у майбутньому. Розгубленість є неприпустимою для Церкви, навіть в екстремальних умовах слід

оперативно реагувати та ефективніше впроваджувати відповідні заходи, у тому числі в справу катехизації.

Якщо участь у літургійному житті, згідно з вченням Православної Церкви, без особистої реальної присутності людини унеможлиблюється, то проповідь можлива й у форматі онлайн. Ютуб-канали відомих проповідників-місіонерів Церкви про це яскраво свідчать. Переглядає відеороликів із проповідями наприклад, професора МДА Олексія Осіпова, (Офіціальний ютуб-канал А.И.Осипова), протоієрея Олега Стеняєва (Ютуб-канал православно-біблейського проекту Экзегет), протоієрея Олександра Клименка (Офіційний ютуб-канал Синодального Інформаційно-просвітницького відділу Української Православної Церкви) і його власна сторінка у мережі «Фейсбук»¹ та інших — велика кількість, а це свідчення того, що такий формат цікавий і має попит у вірян.

Крім проповідей, варто серйозно замислитись про відео з лекційним матеріалом у сфері катехизації. Це можуть бути як прямі ефіри в соціальних мережах «Фейсбук», «Інстаграм», «Ютуб», так і зустрічі на платформах зум чи скайп тощо. Беззаперечно користь у справі духовного просвітництва можуть нести й матеріали, які зберігаються за посиланням після завершення ефірів чи онлайн-зустрічей.

Перспективним виявляється напрям роботи з підготовки блоків катехизаторських матеріалів для участі в таїнствах Хрещення та Вінчання з подальшою можливістю онлайн-долучення до згаданих напрацювань. Крім того, можна робити записи для освітніх проєктів мирян, використовуючи спадщину святих отців як у галузі вивчення віровчення Церкви, так і літургійної сторони життя Тіла Христового.

Міри карантину можуть обмежувати право на зібрання православних людей на молитву в храмі Божому, проте не впливають на можливість розповсюдження інформації, яка є різноманітною формою передачі змісту церковного вчення. Можливо, період карантинних обмежень є часом, який слід максимально ефективно використати християнам, піклуючись про власну користь та дбаючи про більш свідоме сприйняття доступних духовних та інтелектуальних скарбів Церкви? Тлумачення незрозумілого, ви-

¹ Фейсбук-сторінка протоієрея Олександра Клименка. [Електронний ресурс]. Доступно за: <https://www.facebook.com/profile.php?id=100006967840437> (дата звернення: 17.12.2022).

вчення незнайомого раніше та збагачення досвідом – усе це потребує часу. Тепер він у нас є.

Можливо, обмеження, які змінюють формат нашого повсякдення, спричинені інфекційною загрозою для життя людей, дають поштовх для розвитку більш ефективних методів та засобів свідчення благої звістки про спасіння? Відповідь на це запитання лежить у історії пошуків вашого браузера.

Посилання

Біблія (2019), Київ: Українське біблійне товариство.

Кабінет Міністрів України (2020) *Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2: Постанова Кабінету Міністрів України від 11.03.2020 р. № 211*. [Електронний ресурс]. Доступно за: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/211-2020-п> (дата звернення: 03.12.2020).

Верховна Рада України (2020) *Закон України «Про інформацію»*. [Електронний ресурс]. Доступно за: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (дата звернення: 03.12.2020).

Официальный ютуб-канал А.И. Осипова. [Електронний ресурс]. Доступно за: <https://www.youtube.com/channel/UCytMgKeZbNOzs-dpciCSuJw> (дата звернення: 03.12.2020).

Офіційний ютуб-канал Синодального Інформаційно-просвітницького відділу Української православної церкви. [Електронний ресурс]. Доступно за: <https://www.youtube.com/channel/UCR912pfv8uTtWr9h4YzJA6Q/about> (дата звернення: 18.12.2020).

Юдин, А. (2020) *Социальные сети, топ самых популярных в Украине и странах мира*. [Електронний ресурс]. Доступно за: <https://marketer.ua/the-most-popular-social-networks-in-the-world> (Дата перевірки: 03.12.2020).

Ютуб-канал православного біблейського проекту *Экзегет*. [Електронний ресурс]. Доступно за: <https://www.youtube.com/channel/UCVncUQwooOI3fVdhgOIw8tA> (дата звернення: 18.12.2020).

References

Bibliya (2019), Kyiv: Ukrainske bibliyne tovaristvo.

Kabinet Ministriv Ukrayiny (2020) *Pro zapobigannya poshirennyu na teritorii Ukraini gostroi respiratornoi khvorobi COVID-19, sprichinenoї koronavirusom SARS-CoV-2: Postanova Kabinetu Ministriv Ukraini vid 11.03.2020 r. № 211*. [online] Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/211-2020-п> [Accessed 03 December 2020].

Verkhovna Rada Ukrainy (2020) *Zakon Ukrainy «Pro informatsiyu»*. [online] Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> [Accessed 03 December 2020].

Ofitsialnyi yutub-kanal A.I. Osipova. Arkhiv leksi i intervyyu. [online] Available at: <https://www.youtube.com/channel/UCytMgKeZbNOzs-dpc1CSuJw> [Accessed 03 December 2020].

Ofitsiyiny yutub-kanal Sinodalnogo Informatsiino-prosvitnitskogo viddilu Ukrainskoi Pravoslavnoi Tserkvi. [online] Available at: <https://www.youtube.com/channel/UCR912pfv8uTtWr9h4YzJA6Q/about> [Accessed 18 December 2020].

Yudin, A. (2020) *Sotsialnye seti, top samykh populyarnykh v Ukraine i stranakh mira*. [online] Available at: <https://marketer.ua/the-most-popular-social-networks-in-the-world> [Accessed 03 December 2020].

Yutub-kanal pravoslavnogo bibleiskogo proekta Ekzeget. [online] Available at: <https://www.youtube.com/channel/UCVncUQwooOI3fVdhgOIw8tA> [Accessed 18 December 2020].